

En svensk mammas vardagar i Kappeln

Christina Engelke

Sedan augusti bor jag med min tyske man och våra två barn i Kappeln i norra Tyskland. Flytten hit fick organiseras snabbt, för två veckor innan flyttbilen kom visste vi knappt att vi skulle hit. Nu har vi bott här hela hösten och snart är vintern förhoppningsvis förbi.

Redan är det ljus på morgonen när dottern går till skolan, och det är tidigt, kvart över sju. Skolan börjar nästan en timme tidigare än den gjorde i Sverige. Hon kånkade länge själv, liksom de flesta tyska skolbarn, på sin 10 kilo tunga ryggsäck. Obegripligt varför barnen inte kan få ha sina böcker i en bänk, en låda eller på en hylla i skolan. Nu har jag köpt en liten vagn där hon kan dra väskan efter sig. Hon ser ut som en morgonpigg resenär på väg till Kastrup.

Ibland har hon sport på schemat. Då kommer hon hem alldeles svettig för i skolan duschar barnen aldrig. Samma sak efter den frivilliga idrotten onsdag eftermiddag – barnen sätter direkt på sig sina vanliga kläder och går hem. Känns konstigt för mig som, liksom alla svenskar i min ålder och yngre, har minnen av att fröken kom in i omklädningsrummet och kollade att inget barn smet undan duschen efter idrotten.

Raster har min åttaåring inte heller. Varje morgon ska en liten låda packas med mackor eller frukt till frukostrasten, men nio gånger av tio har barnen inte hunnit ha någon ordentlig paus och maten kommer tillbaka hem. De flesta barn verkar f.ö. bara ha med sig godis eller Nutella till skolan, om de inte köper det i cafeterian. Det verkar inte lärarna eller föräldrarna se som något större problem. Visst hade skolbarnen några lektioner om kost och motion, men när det kom till hur man skulle packa sin matlåda sa fröken att "lite sött måste man packa ner varje dag".

För att inte tala om födelsedagarna, något som firas MYCKET här i trakten. Fröken kan ställa in en lektion för att hon själv måste ordna till sitt eget födelsedagskalas och att läraren bjuder alla barn på godis när hon / han fyller år är inget konstigt. Något som f.ö. alla barn också gör. Då blir det minst 20 ggr om året som barnen kommer hem med godispapper i fickan. Ja, det gäller också sonen på Kindergarten.

Hans förskola öppnar 07.30-08. Sen är den låst och stängd för föräldrar och utomstående till klockan 12.15-12.30. Då rusar alla föräldrar in för att hämta sina barn och trängseln är stor i kapprummet. Jag förundras över bristen på flexibilitet och undrar var dessa föräldrar arbetar som mäktar med sådana passningstider. En del är kanske arbetslösa, en hel del arbetar nog deltid fyra timmar om dagen. Jag ser inte, till skillnad från Sverige, många far- och morföräldrar som lämnar el. hämtar. Man kan få ha sitt barn på förskolan t. kl.17 vid behov, men det är få barn som är det och det verkar omöjligt att ha olika förskoletider olika dagar. Jag har stenkoll för vi bor i huset mitt emot Kindergarten!

Vår lägenhet är ljus och fin. Dock tänkte ingen på att göra någon ventilation i köket, så för att undvika mögel måste man laga mat med öppet fönster. När vi flyttade in fanns det, tack och lov, redan ett insatt kök, annars är det vanliga att hyresgästen tar det med sig. Elementen är gamla och snirkliga, omöjliga att få dammfria. Alla rör ligger på utsidan. Varje dag mellan klockan 13 och 15 måste vi vara knäpptysta. Då får man inte spola i vattenledningarna eller störa på annat sätt för då är det två

timmars "Ruhestunde", d.v.s. man ska ha möjlighet till att vila middag. Att detta är mycket svårt att upprätthålla med två små barn som kommer hem klockan 12, dessutom ofta med leriga byxor som jag gärna vill tvätta och hinna få torra till nästa dag, förstår ni kanske. Fyraåringen är ofta lite trött efter flera timmar på tyskspråkigt Kindergarten och det blir lätt bråk med storasyster, som efter lunchen ska sätta sig med läxorna. Jag vet inte hur jag skulle ha löst det utan DVD-spelaren!

En svensk mammas vardagar del 2

Klockan är tio i åtta på morgonen och punktligt hör jag grannarna dra upp sina rulljalousier från fönstren. Klockan åtta ringer kyrkklockorna, som de gör varje dag kl.08 (09 på söndagar), 12 och 18. Inte för att kalla till gudstjänst, utan för att påminna om dagens rytm. Ingen verkar reagera eller klaga över det, trots att vi bor mitt i ett tätbefolkat bostadsområde. I Sverige hade det blivit ramaskri: tidningsartiklar, beklaganden och ev. överklaganden till kommunen och tingsrätten. Jag tycker om klockorna. De ger struktur åt dagen, påminner om gamla världar och tider.

Det är mycket som gör det här, påminner om en tid som inte finns längre i Sverige. Folk verkar vara tämligen ointresserade av datorer, svarar snarast undantagsvis på e-post. De yngre barnen är befriade från smartphones, många vuxna också. Eller så umgås de mycket diskretare med dem, sitter inte på gemensamma middagar och facebookar.

Klockan åtta går gubbarna i kvarteret till bageriet och köper brötchen, frukostbullar. Bröd som är hårt och torrt efter en dag, men det ska ju ätas färskt, lite som fransmännens baguette. Det tyska brödet är dock oftast mycket nyttigare. Fullkorn ska det vara, eller svart bröd och en ordentlig lunch ska ha potatis i fett och surkål och fläskkorv och skorna ska ha rågummisula och godiset inte ens smaka sött och...ibland blir det bara för mycket för mig. Sen finns också det andra diket: coca-cola, nutella, skräpfilmerna från Amerika, såpoperor på RTL där de bara skriker på varandra.

Detta tycker jag avspeglas i språket. Antingen är tyskan formell och uppstyldad, med subjekt och predikat och fullständiga meningar, eller så är vardagsspråket så vulgärt att ingen bildad människa kan använda det. Jag känner mig obekvämt, inlåst, längtar efter ett ledigare språk. Ofta när jag vill uttrycka något lite kort och snärtigt säger min tyske man: "så kan du inte säga. Vilken sak avser du, är det objekt eller subjekt, det där blir otydligt". Jag suckar. Kanske kan jag bara för lite.

Fyraåringen fick en kallelse från Sverige om fyraårskontroll. Den kom fyra månader efter hans födelsedag. Jag ringer barnläkaren och ber om en tid i Tyskland. Sekreteraren är helt förfärad, det är ju alldeles för sent för en fyraårskontroll. Det hjälper inte att jag säger att jag fick den nyss från Sverige. Vi får en senare tid för en senare kontroll, men fyraårskontroll kan det ABSOLUT inte heta. När vi kommer dit förfäras hon över vaccinationspapperen. De går ju inte att läsa och hur skriver man egentligen datum i Sverige – bakochfram?! Ja, året står först, dagen sist. Obegripligt. Och det fattas en massa vaccinationer, trots att vaccinationsprogrammet ska vara internationellt. Det visar sig att Sverige inte vaccinerar mot vattkoppor och inte heller mot hepatit B (bara i vissa invandrargrupper). Vi får springa hos doktorn titt som tätt. Läkaren är dock en vänlig själ med stor kärlek till Sverige. Han har sett mer av mitt land än jag, något som inte alls är ovanligt hos nordtyskar.

Vi går till tandläkaren också, hela familjen. Alla undersökningar är gratis och barnen har fri tandvård, inte bara vartannat år utan flera gånger om året. Tandläkaren borrar med laser och har en TV med lugnande filmer i taket. Jag får tänderna rengjorda gratis, det har redan gjorts två gånger sedan

augusti. Det är tandläkaren själv som tar emot oss varje gång, inte en tandhygienist. Tyskarna kan nog med rätta vara stolta över sin sjuk- och tandvård. Fast att människor delas in i privata och allmänna patienter inom sjukvården har jag svårt för, det slår ojämnt.

Jag återgår till min lägenhet. Soporna ska sorteras och slängas. Plast, metall och mjölkkartonger (!) i den gula påsen, papper och kartong för sig, glas för sig och organiskt avfall för sig. I biotunnan ligger mängder med plastpåsar med mat- och trädgårdsavfall. Plastpåsar? Men det tar ju tusen år för plast att brytas ned? Vet inte hur de tänkte här. Och vad gör jag med porslin? Batterier?

Jag läser posten. Den kommer lite då och då, utan regelbundenhet. Dock även på lördagar, vilket inte ens hände i min barndom i Sverige. Jag får inbjudan till två olika "Förderverein", en gäller min sons förskola. Ska inte skattemedel täcka hans behov? Nej, tydligen inte. Förra gången köpte föreningen visst in CD-spelare till avdelningarna. Han får redan nu inget fika eller någon mat där. Jo, fika får han på fredagar, mot betalning varje termin (barn med långa dagar får också mat, mot extra betalning). Dessa "Fördervereins" kan också betala avgifter för barn från familjer med låg inkomst. Jag tycker det är förnedrande, välgörenhet à la 1800-tal. Jag blir arg när dottern kommer från skolan och säger att nu ska de göra den eller den aktiviteten – mot betalning. För det första anser jag att skolan, med sina korta skoldagar, ska ge undervisning och inte fritidsaktiviteter, för det andra att skolpliktiga aktiviteter ska vara helt gratis. Maskerad, julgranssmyckning, biobesök, musikprojekt kan de f.ö., i mitt tycke, göra på eftermiddagarna. Annars är undervisningen bra. Åttaåriga dottern har, till skillnad mot Sverige, flera olika ämneslärare. I tyska och matte har hon ett flertal böcker, arbetar med flera ämnesområden samtidigt och har lärt sig mycket. Då får jag väl leva med att hon knappt har rast och inte duschar efter gymnastiken!

En svensk mammas vardagar del 3

En trevlig företeelse i Tyskland är att många fler än i Sverige hälsar på varandra. Det hör till allmänt hyfs att säga god morgon och att meddela sin omgivning att vi har sett varandra. Att ta i hand (vilket sällan görs i Sverige) är tyskarnas älsklingsuttryck vad gäller kroppsspråk: formellt, en väl avvägd kroppskontakt. En svensk kram, vilken i å för sig oftast är lite halvengagerad, får dem att förskräckta dra sig baklänges.

De flesta här i Schleswig-Holstein hälsar med det obegripliga "moin, moin". Det låter som en kvävd fiskmås med en sill i halsen. Det kanske är meningen. Jag brukar svara med "Guten Morgen" eller, när jag inte riktigt vet vad klockan är, ett "Hallo". Jag som utlänning kan ju inte låta som en lokal fiskargubbe, tänker jag.

Vi är ju i "Norden", det påminner turistbyråer och affärer mig ofta om. I Sverige tycker man att Danmark är väldigt kontinentalt och sydligt men här är perspektiven annorlunda. Här tar man f.ö. betalt för att komma "norrut", d.v.s. till stranden. Det tas ut en "Kurtaxe", eller åtminstone en hög parkeringsavgift. Sveriges långa kust, som man har tillgång till helt gratis, framstår som oändlig i jämförelse.

Det kan vara knepigt det här med ni och du. "You can say you to me." Ett tyskt skämt som är obegripligt på både engelska och svenska. Jag vet aldrig hur jag ska tilltala jämnåriga första gången. Om jag börjar med ni, som regelboken säger, blir det lätt, i mina ögon, stelt och

uppstyltat, men om jag själv blir duad direkt av någon tysk jag inte känner tar jag illa upp. Det känns lite ohövligt och alltför påfluet. Om jag pratar med någon och vi, efter niande kommer överens om att dua varandra, så kommer tysken att artigt ta i hand – igen! – och säga sitt förnamn, även om jag redan vet det. Det är för en svensk krusiduller i nivå med en japansk teceremoni.

Det märkliga är, i detta förhållandevis hövliga land, att folk aldrig upphör med att skrika på varandra. Det skriks i skolor, på gator, i lägenheter, på badstranden, på TV. Kanske är det den gamle germanen som kommer fram, under den hövliga fernissan. Den fernissa som vikingarna f.ö. aldrig har lagt sig till med.

Det är nog därför det behövs så många poliser här. Någon sa att staden Hamburg har lika många poliser som hela Sverige. Tyskarna verkar älska poliser. Kanske en kompensation för att landet länge inte fick ha någon helt självständig armé? Jag har heller aldrig i mitt liv sett så många "Krimis" på TV som här, många f.ö. av svenska författare och med svenska miljöer. Det finns också TV-program med fejkade rättegångar, med domare och allt. Fascinerande.

Kyrkan är också mer närvarande i samhället än i Sverige. Hon är ju också en stor arbetsgivare i landet med både sjukhus, äldrevård, förskolor m.m. Kyrkliga företeelser kommenteras flitigt i media och påvens avgång var en nyhet som fick stort utrymme. Dagarna runt 1a maj firas i Hamburg "Kirchentag", några dagar då upp till 300 000 protestanter samlas för gudstjänst, seminarier, konserter m.m. Utbudet är enormt, programhäftet kräver en veckas genomgång. Ett evenemang som inte skulle fungera utan tysk, minutiös planering och ett stort antal "Ehrenamtliche", frivilligarbetare, också det en i mina ögon märklig företeelse. Jag har nämligen svårt att se var gränsen går mellan frivillig och utnyttjad. Varför är det så fint att gratis göra det som man borde få betalt för? De arbetsuppgifterna värdesätts uppenbarligen inte lika mycket som de uppgifter som ger en lön. Pengar är som bekant ett språk som alla förstår.

Vad gäller vissa tjänster är jag inte på det klara med hur de betalas. All den där personalen på bensinmacken, killen som vill tvätta rutan – får han en riktig lön? Och de tio kvinnorna på frisersalongen, det kan ju rimligen inte finnas klippningar åt dem alla? Det vimlar av personal i affärerna, det går nästan en anställd per kund. Stor skillnad mot Sverige där man får hojta i timmar innan någon person dyker upp från lagret bak i lokalen och där personalen på banker, bensinmackar och i affärer nästan helt är bortrationaliserad. Tanka med ditt kreditkort! Scanna in koden på dina matvaror! Gör alla dina bankärenden över internet! Folkhemssvenskens kära Försäkringskassa existerar numera endast över telefon, det finns inga kontor kvar. Då pratar jag hellre med en levande person bakom ett skrivbord, även om de tyska kontoren med sina grå hurtsar vid en första påsyn verkar avskräckande.

En svensk mammas vardagar del 4

Kylan ligger kompakt över norra Europa. Den vinter som började redan i november ligger lika kylig kvar i slutet av mars och över påsk. Varje morgon säger jag till mig själv "kanske blir det varmare idag, kanske är detta det sista vi ser av snön. Det är ju faktiskt snart 1:a april, nu måste väl ändå vintern vara över." Men allt som oftast singlar det än en gång ner snöflingor från skyn istället för att snödroppar tittar upp ur jorden. Skyldockorna i affärerna ser ut att frysa i sina tunna, färgglada vårkläder och likaså gör jag. Jag har frusit i månader nu, oavbrutet. Det var inte så här jag tänkte mig flytten till Tyskland. Tvärtom, jag skulle komma med rapporter till Sverige om hur långt våren hunnit här nere i södern medan de stackars svenskarna fortfarande gick runt i sina vinterstövlar och täckjackor. Jag känner mig grundlurad.

Vintern är ändå en tid när tyskarna får en chans att visa sig från sin mest imponerande sida. Den där "det-är-kris-och-vi-kavlar-upp-ärmarna"-sidan. Kanske analyserar man problemet först, men sen gör man banne mig någonting åt det. Plogbilarna går i skytteltrafik på vägar och trottoarer. Tidigt, tidigt på morgonen är alla män i bygden ute och skottar, sandar, saltar. Här verkar det inte sparas på resurser. Rekordet var nog när jag för någon vecka sen åkte efter en plogbil på en mindre väg och hela tiden såg gnistrande stjärnor flyga upp från marken. Chauffören plogade fast marken var bar. Annat är det nu för tiden i Sverige. Där kommer det ständiga rapporter om icke röjda vägar och kommunens svar brukar vara att budgeten inte har räckt till, pengarna är slut. Sen kan pensionärerna bryta benen bäst de vill, det blir inte mer skottning förrän snön ligger tremeterhög och man överväger att inkalla militären.

Men här ska ju inte vara snö, det ska vara vår! De eldar som tänds i Sverige för att jaga bort vintern till sista april på valborgsmässoafton tänds här redan till påsk, en hel månad tidigare. Påsken, en närmast bortglömd högtid i det sekulariserade Sverige, firas stort i Tyskland. Barnen har hela två veckors påsklov och det är kanske tur det, hur skulle man annars hinna med allt? Här ska pysslas och pyntas, påskeldar tändas, släktingar besökas, brunch ätas, påskhälsningar skrivs, ägg målas, gömmas och letas upp. Redan när våra svenska vänner besökte oss i februari var affärerna fulla med påskharar och färgglada dekorationer. Böcker med titeln "das grosse Bastelbuch-Frühling" får mig att skrämt hålla mig undan och leta efter tidningshyllan. Där ropar dock tidningarna ut att de har påskpysselsidor för barnen, så att "de vuxna kan förbereda allt". Eh?? Fyraåringen ska ta med sig ett urblåst ägg till förskolan. Hur ska jag kunna göra två minimala hål i ett ägg utan att skalet går sönder? Som tur är ställer maken upp, han kan sånt här.

I Sverige firar man alla högtider på aftonen innan den stora helgdagen. Detta p.g.a. att helgen går in klockan 18 kvällen innan, något som förvanskats så att hela dagen innan den riktiga helgdagen förvandlats till en ledig dag. Julafton är större än juldagen, midsommarafton är mycket större än midsommardagen. Sålunda är det på påskafton som jag får elektroniska (vad annars?) påskhälsningar från Sverige, inte på påskdagen. Här verkar

det firas lite grann på torsdagen, mycket på söndagen, en hel del på måndagen, men ingenting på långfredagen och det är inte heller så festligt på påskafton, då man traditionellt visst ska påskstäda. Men på Påskdagen är det fest och då kommer också påskharen! Påskharen är en tysk och anglosaxisk företeelse som knappast existerar i Sverige. Godis får dock alla barn. I Tyskland ligger påskäggen gömda i gräset i trädgården, något som inte skulle vara möjligt i mitt snötyngda hemland (i Sverige brukar dessutom de små barnen klä ut sig på skärtorsdagen till påskkäringar, häxor som ska flyga till Blåkulla, som innan dess går runt och tigger godis). Den kristna påskfesten har alltså svårare i Sverige att förenas med hälsandet av våren och påsken firas allmänt helt enkelt mindre där.

Det bistra klimatet till trots - bilden av Sverige är i Tyskland entydigt positiv, för att inte säga naivt rosenröd. Allt i Sverige är bra, människorna är så trevliga, naturen så vacker, det sociala skydds nätet så starkt, ABBA så duktiga...Tyskarna har i mina ögon en stark inbyggd fördröjningsmekanism. Det hör på något sätt ihop med grundligheten, man slänger inte saker över bord utan vidare. Det medför en stark lojalitet. En tysk vän är en vän för livet, på gott och ont. Vi hör samma schlagerstjärnor på TV som för trettio år sen, Wenche Myre, Mireille Mathieu, Al Bano, de är ständigt aktuella och har fyrtio år efter sitt genombrott ännu en tysk miljonpublik. Om du börjat skriva julkort till en tysk som du mötte 1984 på en bensinstation i Nürnberg kan du vara säker på att han hör av sig också denna jul. Och den tysk som välkomnade dig med värme då gör det än idag med oförändrad hjärtlighet. När då tysken för femtio år sen bestämde sig för att Sverige är ett paradiset så ska ingen svensk komma här och ändra på det! Kom inte Astrid Lindgren från Sverige kanske? "Bullerby-idyll, det finns ju på riktigt, det kan ju vem som helst på bilsemester se med egna ögon! Och kanelbullar! Och IKEA! Nå, tjata då inte om att klassklyftorna har ökat och att det finns arbetslösa i norr. Se på Spanien, där kan man snacka om arbetslöshet". Och jag har aldrig hört så mycket ABBA som i Tyskland. I Sverige slutade de att spelas på radio året efter de upphörde. Det var alltså 1982. Det enda där som är beständigt är att man vet att inget varar beständigt. Inte ens vintern – och absolut inte sommaren.

En svensk mammas vardagar del 5

Jag har börjat på språkkurs. Det heter inte tyskkurs, det heter integrationskurs. Jag tycker inte om namnet, jag vill bara lära mig detta lands språk. Hur mycket jag sen vill integreras är min ensak. Bara namnet integrationskurs sätter en stämpel på mig: jag blir stämplad som den främmande, den som ska anpassa sig, den som från början är annorlunda.

Jag besökte folkhögskolan i Kappeln redan första veckan jag var här, men ingenting hände förrän i mars, efter flera turer. Det fanns helt enkelt inte ett tillräckligt stort underlag för att starta undervisningen tidigare. Många deltagare som gjorde det första nivåtestet dök sen aldrig upp när kursen skulle börja, och efter någon vecka var vi ännu färre. Nu är vi en grupp på 12 personer, alla språknivåer blandade, flera kommer från intilliggande byar. Många är ovana vid tyska språket, har kanske inte bott här så länge. Jag försöker sätta mig in i hur det

skulle vara för mig att lära mig ett nytt alfabet, ett nytt uttal, en annan världsdels kultur. Det blir spännande möten när vi äter gemensam frukost och alla tar med sig något typiskt från sitt land. Ännu mer exotiskt blir det när vi berättar om hur det var när vi gifte oss. Plötsligt inser jag att en deltagare sitter där med sina TVÅ olika fruar, var och en har flera barn som går på min sons förskola. Vi har alltså mötts på förskolan sedan augusti, men först nu förstår jag familjekonstellationen. Fruarna pratar i princip aldrig tyska. Även för min egen del inser jag snabbt att det är lättare att förstå språket än att själv uttrycka sig. Jag har sedan kursstarten tvingat mig själv till att läsa mer skönlitteratur - och jag tycker om det. Den första höga tröskeln är nu överstånden och det ger mig ett bättre självförtroende. Jag vågar svara i telefon och ringa upp människor, något som länge var en skräcksituation. Det är svårt att tolka en annan person när du inte ser kroppsspråket, ännu värre är att så många talar otydligt och oartikulerat, kanske dessutom om människor, platser eller företeelser jag inte känner till. Jag drar fortfarande alltid ett djupt andetag innan jag svarar, går helst till ett annat rum, beväpnad med penna och papper.

På min första lektion såg jag på läraren med stor skepsis. Hon såg, i mina ögon, inte tysk ut. Hon pratade konstigt. Hon betedde sig inte som en lärare (detta tyckte jag som nordbo, jag undrar nu i efterhand vad människorna österifrån tänkte). Med tiden har jag dock fått förklaringar på det hela. Hon har nordiska släktingar, därav de skandinaviska färgerna och ansiktsdragen och hon kommer från Frankfurt. Det är som om jag skulle ha en svensklärare från sydligaste Skåne. Hennes satsmelodi är sjungande, annorlunda. Hon tar upp ett pennskrin och kallar det för en "Stiftemäppchen" – varken min nordtyske man eller vår dotter har hört ordet innan. Det tar också ett tag innan jag kan vänja mig vid pedagogiken. "Här ska vi inte göra tråkiga grammatiska övningar". Men det var ju därför jag anmälde mig till kursen? En dag tar hon fram färgpennor med vilka vanligtvis barn i Tyskland brukar rita och skriva på fönstren. "Idag ska vi skriva på fönstren! Ni får skriva vad ni vill! Vad ska vi skriva, några förslag?" De vuxna eleverna säger efter ett tag saker som "här lär vi oss tyska" och liknande men läraren verkar tycka att det är alltför beskedligt. En elevs "Wir sind in Deutschland" blir till "Wir sind in Scheissdeutschland". Deltagarna skruvar på sig i bänkarna och den mest talföre säger bestämt, med sin karaktäristiska ryska accent: "Tyskland är ett bra land. Annars vore jag inte här."

Med språket är det annorlunda med mina barn. Redan som fyraåring i Hamburg hade vår dotter ett förtyskat uttal när hon kallade sin förskolefröken "Frau Schmödt" istället för "Frau Schmidt". När jag idag frågar henne om det heter "erthaltest" eller "erthältst" svarar hon självklart "erhältst, det hör man ju". För att inte tala om vår femåriga son som inte talade ett ord tyska när vi flyttade hit, han avslutar numera gärna sina meningar med "nö – hab' ich gerade gesagt, nö, machen wir, nö?". Han lär sig mindre vackra ord också, men tillägger att "jag säger aldrig A..., det gör bara de andra barnen."

Min alltid lika uppmuntrande man skrattar ihjäl sig när jag ska översätta något, särskilt om språket ska vara lite finare. Han påstår att mitt mejl till min arbetsgivare lät som om en

bondkvinna från Bujendorf hade sålt sina varor på marknaden lite här och lite där. Det jag ville säga var att jag behövde ett kontrollbesked för att redovisa mina inkomster i både Sverige och Tyskland. Han påpekar att ingen tjänsteman kommer att ens besvara min fråga om jag inte uttrycker mig annorlunda, så är det bara. Det är bara att bita i det sura äpplet. Ändå svider det. Det svider därför att jag inte kan använda mig av de färdigheter jag fått i Sverige. Till oss i skolan sa man "skriv som du talar!", man skulle inte göra så stor skillnad på person. Om något skulle vara extra fint sa man "så säger du bara till kungen" och när jag såg kungen på TV hade han ofta jaktkostym på sig eller satt och diggade till en popstjärnas uppträdande vid prinsessans födelsedag på sommarresidenset Soliden. Inte så ceremoniellt och högtidligt alltså ens i kungahuset. Och i Tyskland kan jag inte skriva ett mejl till min arbetsgivares ordinära tjänsteman på ett vanligt regionalt kontor.

Men språket är ännu mer – det är självförtroende, identitet. Det svider att inte kunna kasta sig in i diskussioner med främmande människor, att alltid vara rädd för att bli betraktad som en nolla, en obildad och utbildad, en exotisk fågel som har en "så söt accent, gör dig aldrig av med den!" Det svider när andra ser mig som någon jag inte vill vara, någon som inte är jag och som jag inte vill förvandlas till.

Jag ska göra som min son, lära mig lite fula ord och annat man kan drämma till folk med. Men jag ska inte säga dem, de får bara de andra barnen göra.

En svensk mammas vardagar del 6

Som svensk är man van vid att klä bild för det svenska superiet. Svenskar kan också suppa redlöst, både i Sverige och utomlands. Så har det varit i hundratals år och så är det även i t.ex. Finland och Ryssland, det s.k. "vodkabäلتet". Människorna på kontinenten ses däremot i Sverige som kulturfolk som dricker sitt glas vin till maten eller avslappnat tar en öl till korven. Döm därför om min förvåning när jag för första gången fick höra om hur man i Tyskland firar Fars dag, som dessutom infaller samtidigt med torsdagen för Kristi Himmelsfärd. På den dagen brukar de flesta svenskar åka ut till stugan – man har ju fyra sammanhängande lediga dagar – eller påta i trädgården. En lugn helg utan stress, då man kanske kan äta utomhus på altanen för första gången. I Tyskland däremot, i alla fall i denna nordliga landsända, fyller papporna en dragkärra (en sådan som de minsta barnen i Sverige kan åka i på Skansen eller i Skånes djurpark) med flaskor fulla med sprit, och sen drar de ut i naturen och SUPER. Det var Fars dag det! Många av de s.k. fäderna har f.ö. knappt gått ut skolan. Och de kan kasta flaskor på polisen, urinera i privata trädgårdar, ha skrånig musik på högsta möjliga volym – kort sagt bete sig som svin. Precis som svenskarna gjort på Valborgsmässoafton, två veckor tidigare.

Mellan dessa två festdagar infaller några tyska dagar som jag aldrig tidigare hade hört talas om – Eisheiligen. 11-15 maj på olika helgondagar kan det nämligen oväntat komma frost på natten, något som de nyss uppvaknande grödorna inte uppskattar. Inte jag heller.

Den 16e maj åkte jag, dottern och en klasskompis till henne till Sverige under några dagar. Den officiella orsaken var att dotterns svenska pass snart går ut och det skulle förnyas. I Sverige är det busenkelt, man tågar in på ett lokalt poliskontor med 350 kr i näven så ordnas allt på plats. Nu kom nästa stora överraskning för mig – det är nämligen inte alls så enkelt om du är utlandssvensk. Jag hade för säkerhets skull ringt polisen innan, om i fall att. Efter en oändlig telefonkö och diverse byten mellan telefonister kom jag så till kontoret närmast vår tidigare bostadsort. En dam upplyste mig på klingande skånska att vi skulle ha med oss ett papper från Bürgermeldeamt i Kappeln, där det inte bara stod vilka vi var och att vi flyttat hit, utan även föräldrarnas och barnets statsmedborgarskap. De tyska myndigheterna ska alltså bevisa för svenska polisen att jag och dottern är svenska medborgare. Detta trots att vi båda är födda och uppvuxna i Sverige, har svenska giltiga pass och svenska personnummer (ett nummer för folkbokföring, sjukförsäkringstillhörighet, pension etc.). Jag kände mig så kränkt. Här har man trott att om man råkade bli kidnappad i Saudiarabien så skulle svenska UD snabbt skicka dit en delegat som knackade kidnapparbusen på ryggen och som med ett stomatolleende och med ögonen dolda av solglasögon skulle säga: "Excuse me, this is a swedish citizen, don't you dare mess with her, babe." Nu är jag inte så säker på det längre. Om Sverige inte kan garantera att jag är svensk – vem gör det då?! Min kloke make kom genast med förklaringen. "Förstår du inte. Du betalar inte längre skatt i Sverige. Du är totalt ointressant för dem. Ur ögat, ur sinnet, som det heter i Tyskland." Det låter i och för sig väldigt svenskt, landet utan rötter, utan känslor, utan flera grundläggande humanistiska principer (en svensk har inga principer. En svensk anpassar sig efter situationen). Jag som utlandssvensk vill så gärna vara svensk fortfarande, bara på ett annat sätt än tidigare, med en annan bostadsort. Men Sverige bryr sig inte nämnvärt, trots att det idag finns ca 550 000 utlandssvenskar i världen. Det motsvarar befolkningen i Sveriges andra största stad, Göteborg. Nå, hur gick det då på passkontoret? Jodå, bra, men jag fick där fylla i ytterligare ett papper där jag intygade vår svenska tillhörighet. Man skulle dock inte underteckna om barnet hade två nationaliteter. Bara om det endast hade den fiiiiiiiiina svenska nationaliteten. Som alla förstår är jag fortfarande skakad.

Att i princip ingen i Sverige undrar över hur vi lever i Tyskland har jag blivit så van vid att jag nästan inte noterar det. Nästan. Men vi kan ju prata om extrapriserna på kaffe på ICA.

Annars var det en märklig känsla när var och varannan som vi mötte i vår lilla by sa "är ni HEMMA nu?". Hemma? Vi har inget hus kvar där. Mina föräldrar har aldrig bott där. Jag minns tydligt när vi flyttade dit att det tog ett bra tag innan flera hälsade på oss. Men det var då det, 2005.

Sverige är helt uppslukat av hockey-VM och Eurovisionsfestivalen. Jag tror inte en kotte tänkte på att det faktiskt var pingst. Annandag pingst är f.ö. avskaffad som ledig dag. Att endast ett fåtal länder deltar i hockey-VM har ingen i Sverige förstått. Tävlingen är lika upphäusad som fotbolls-VM, särskilt förstås norr om Linköping. Eurovisionsfestivalen gick som bekant av stapeln i Malmö, alltså i Skånes huvudstad. Den svenske sångaren kommer

från vår lilla stad (10 km från vår by) och alla i trakten är stolta över honom. Det är en duktig, trevlig kille, vår Robin, vars kusin jag sett som konfirmand. Tyvärr blev placeringen i lördags inte vad vi önskat och nästa års final kommer att gå av stapeln i grannlandet Danmark. Svenskarna ser det som en halv seger, den danska sångerskans pappa kom ju faktiskt från Stockholm. Det hade f.ö. inte spelat någon roll vem som hade vunnit, Sverige är inblandat i nästan varje bidrag, som kompositörer el. annat. Sverige är ju så modernt, hänger med sin tid liksom. Om Azerbadzjan behöver hjälp så ställer vi upp och det ger ju resultat. Tyskland, det är bara att ringa. Att tyskarna kanske inte tycker att det här är jordens viktigaste händelse förstår ingen i Sverige. Sanningen är ju den att ingen av de stora länderna Storbritannien, Frankrike, Italien eller Tyskland verkar ta det här på riktigt allvar och har inte gjort det sedan 70-talet. Skickar dit sina B-stjärnor, det är egentligen en fräckhet. Att de lägger sin tid och energi på att upprätthålla världsekonomin istället för att promota gay-rörelsen går inte in i en svensk hjärna. En sak hade dock Sverige och Tyskland gemensamt – det var svårt för båda länderna att räkna med röster från sina grannar. Otack är världens lön.

Annars har Sverigetiden tillbringats på barnvänliga caféer, med skötbord och lekhörnor, och i vår lilla by med sex förskolor planeras ännu ett dagis. Skillnaden i nativitet märks f.ö. redan vid danska gränsen. Tyskland föder som bekant inga barn. Barn är svåra att förena med heltidsarbete för båda föräldrarna, de skrävar i trappuppgången så de äldre förfasar sig och de kostar pengar. Det har jag sett ett helt TV-program om, med uträkning över mat, kläder, fritidssysselsättningar etc. Det var bara ett program i raden av debatter om finanser hit och dit. Eurokris – barnkris.

Jag märker direkt när vi passerar tyska gränsen på tillbakavägen. Inte bara att vägskyltarna får andra färger och att den skråniga popmusiken på svensk och dansk radio byts mot klassisk musik – vägarna är i så mycket sämre skick i Schleswig-Holstein. Vägen till Kappeln är en riktig kostig med hål och lagningar och i bilarna jag möter sitter bara pensionärer. Sex timmars bilfärd, tre länder, tre valutor, tre kretsar med lite olika politik, språk och kultur. Och jag gillar det.

Christina Engelke

En svensk mammas vardag – del 7

Min dotter ska göra ett cykeltest i skolan. Det gör alla barn i den åldern. Jag har själv ett mycket vagt minne av att jag någon gång runt 1979 cyklade en enkel bana på den asfalterade skolgården och att farbror polisen kom och kollade om lampan på cykeln fungerade. Kanske hade mina föräldrar lagat cykellyset till just den dagen. Annars är mitt minne att ingen i familjen någonsin hade en säker cykel och att min far fick en anmärkning av polisen just för att han cyklade som en vettvilling genom byn. I Tyskland, där skojar man inte om cyklar och rakt inte om trafik. Trafiken är förstås också farligare i ett land som till ytan är mindre och har en tio gånger så stor befolkning som Sverige.

Dotterns cykelprov talades det om redan på det första föräldramötet i augusti för ett år sedan. De senaste veckorna har det konkretiserats och dottern kommer hem med skrivhäftet, arbetsblad, tidningar och en massa uppgifter rörande cykeltrafik att lösa. Först ska man lära sig cykelns delar. I min värld har en cykel fram- och baklykta, hjul, broms, kedja och pedaler – slut! Så är det inte med de tyska cyklarna, i teorin. Namnen på lyktorna är så komplicerade att inte ens min man kan uttala orden med 25 bokstäver varav 23 är konsonanter. Och det är skillnad på pedal -, fram- och bak- och extra baklykta. Flera bromsar och flera stänkskydd ska det vara, alla med olika namn, som dessutom betecknas olika i olika arbetsblad. Sen ska dottern lära sig trafikreglerna. Hur göra en vänstersväng på cykel? Ja, jag trodde att det räckte med att sträcka ut armen och sedan svänga. HA! Sex punkter ska lilla dottern lära sig, i rätt ordning och med rätt beteckningar. Lägg därtill en massa trafikskyltar och olika hypotetiska situationer, med frågor om vem som ska köra först och varför och varför tvåan kommer som tvåa och trean kommer sist. Och det ska tas foton på cykeln och klistras in i skrivhäftet, och på hjälmen och cykelhjulens diameter ska mätas, med kommatecken, och hjulstorleken skrivs in.

Igår var vi ute och testgick cykelprovstreckan. Vid stora vägen blir jag osäker. Ska dottern verkligen köra över den, med den hetsiga trafiken som där är, bara för att köra på höger sida av vägen? Eller ska hon stanna på cykelbanan, trots att den är på fel sida? Det som synes mig allra märkligast är regeln att cyklisten innan en sväng ska ställa sig mitt på gatan. Jag menar, hur säkert är det?! Jag tvivlar dock inte på att det är så, för många gånger har jag svurit över en darrande pensionär som upptagit min körsträcka i ett antal minuter bara för att personen i fråga vill svänga åt något håll.

Det bästa av allt är att min man anmält mig som medhjälpande förälder den dagen provet ska vara. Jag som inte har ägt en cykel sedan jag tog studenten, med undantag för ett stressigt studentår i södra Frankrike då jag cyklade som en galning mellan skolor och lektioner. Jag var f.ö. smal som en sticka, i toppform faktiskt. Tacka för det som jag rasade fram i bussfilerna. Trafiken var direkt livsfarlig, det gick inte att cykla på gatan. Jag minns känslan när solljuset förbyttes i en mörk skugga bakifrån som blev allt större – bussen! Nåväl,

jag ska alltså vara cykelprovskontrollant om några veckor. Som dottern krasst konstaterade: "då behöver ingen oro sig. Du kommer att godkänna alla." Det har hon förmodligen rätt i.

Den senaste tiden har jag annars hemfallit åt mer filosofiska tankegångar. Ni kommer kanske från skoltiden ihåg Immanuel Kants fyra filosofiska grundfrågeställningar: "Vad kan jag veta?" "Vad bör jag göra?" "Vad kan jag hoppas på?" "Vad är en människa?" I min värld har det utkristalliserats till: Hur mycket bör jag veta? Hur mycket måste jag göra? Vilket lag ska jag hoppas på i nästa fotbolls-EM? Vad är en dansk?

Hur mycket bör jag veta egentligen? I Tyskland vet jag nämligen, min långa skolgång till trots, i alla sammanhang och ständigt, för lite. De pedagogiska böckerna börjar redan i förskoleåldern. Ja, pedagogiska och pedagogiska, det handlar mer om att stoppa ungarna fulla med fakta. Till skillnad från Sverige upphör sen inte barnlitteraturen vid 6 års ålder, utan det finns en uppsjö av intressanta saker att utforska via böckernas värld: rymden, Egypten, Nordsjöns musslor och krabbor, cyklar och trafikregler... En tysk bokhandel i en liten by har f.ö. ett överlägset mycket bättre sortiment än en bokhandel i centrala Stockholm. Det här är en sida av Tyskland som jag tycker om, livet blir på en gång så mycket intressantare och djupare. Det är bara det att jag aldrig kan tillräckligt om någonting, eller, som i cykelprovet, jag inser snabbt att jag har mycket att ta igen så att säga.

Ska jag då lägga min lediga tid på att läsa mer i alla dessa underbara böcker? Eller ska jag ta mig i kragen, gå och klippa mig och söka ett ordentligt heltidsarbete någonstans? Min tillvaro nu är tämligen behaglig, med diverse småuppdrag och förhållandevis mycket tid till familjen. Månadsförtjänsten kommer förstås knappt upp till hälften av vad jag hade i Sverige och det i sin tur är ju dåligt ur pensionssynpunkt. Samtidigt njuter jag av att slippa stressa, slippa att ständigt ha med folk att göra på jobbet och behöva anpassa mig efter det, slippa känslan av vardags-kneg. Ute ur ekorrhjulet, hurra! Jag har sett mer än en hållögd småbarnsmamma med noll egentid. Dessutom finns här ju hur som helst ingen förtroendeingivande, heltäckande, någorlunda billig barnomsorg. Frågan om vad jag ska göra får helt enkelt stå på tur ett tag till.

Vad kan jag då hoppas på? Jag tar ner frågan till en mer, låt vara svensk, prosaisk nivå. Vad ska jag hålla på för lag i fotbolls-EM? Nu är detta år inget fotbollsår, tack och lov, det är nämligen helt utsjasande att kolla på EM eller VM i Tyskland. 2006, 2008, 2010, 2012 - heltidssysselsättningen var att hänga framför dumburken och memorera namnen på Schweinsteiger, Lahm, Müller, Kadir och de andra grabbarna (har Sverige f.ö. någon annan spelare att tala om än Zlatan? Har de någonsin haft det sedan Ralf Edströms glansdagar?). Som jag har lidit, fröjdats, gråtit och jublat, och det tillsammans med ett folk som samtidigt har skapat sig en helt ny identitet. Tyskland är nu, också p.g.a. sportsliga prestationer, det mest omtyckta landet i västvärlden enligt en färsk undersökning från BBC, utförd i 15 länder. Tyskland står för ekonomisk stabilitet och flit, politiska framgångar och tolerans. Men vilket fotbollslag ska jag hålla på? Hur kan jag hålla på Tyskland efter att ha bott här i endast mindre än tre år sammanlagt? För att det nya Tyskland symboliserar vid fotbolls-EM det som

jag gärna tar till mig: ett ungt, internationellt lag som överraskar samtidigt som det vilar på de gamla tyska dygderna laganda, disciplin, pliktkänsla...Jo alla, kommentatorer, lagkapten, tränare, tar gärna det ordet i sin mun. Man förväntar sig prestation från laget, inte i första hand på det individuella planet utan på lagnivå, en närmast moralisk överlägsenhet. Detta kan förstås lätt gå överstyr i en besser-wisser-mentalitet och därför är det inte helt fel när guldet ändå uteblir.

Nu till den fråga som upptagit er alla kära läsare en längre tid, som har fått er att tåligt läsa till slutet på denna krönika. Frågan som upptagit mig sedan flytten till Kappeln och som upptar mig allt mer ju längre jag bor här i SydSchleswig: Vad är en dansk?

Innan jag flyttade hit visste jag bara mycket dimmigt att Schleswig hade ett danskt historiskt förflutet, liksom f.ö Skåne i Sverige. Sedan jag här upptäckt dansk skola, förskola och församling (och en dansk pölsevagn i centrum) trodde jag att det danska skulle prägla vardagen desto mer och yttra sig i flera danskspråkiga tidningar t.ex. Så är inte fallet. Jag hör sällan eller aldrig danska talas på gatan, vilket sker ständigt i Flensburg 45 km bort. Danskarna här är helt enkelt till en viss del förtyskade – och varför skulle de inte vara det, efter alla dessa år? Danskar har bott här i generationer. Vad är då en dansk? Som svensk lämnar jag helst den filosofiska frågan på fegt, svenskt vis, öppen. På gensyn!

En svensk mammas vardag – del 8

Så var det då äntligen sommar! Äntligen, äntligen, äntligen. Solen är så efterlängtd, ledighet och frihet också, familjetid tillsammans. Vilket vi egentligen har ganska mycket av, men det är som att det aldrig kan bli för mycket. Samma dag som skolorna slutar sätter vi oss i bilen och kör iväg på kvällen, efter ett avklarat barnkalas hos kompis, tankad bil, panik-packning, slänga-in-mat-hos-grannen och stress-gräl för att ingen egentligen är helt förberedd på semester.

Det är roligt att åka bil i Europa. Man är aldrig ensam på vägen, språken växlar på radion och skyltar med exotiska namn som Köln, Luxembourg och Saarbrücken viner förbi. Jag beundrar min mans förmåga att fickparkera i de mest underdimensionerade p-rutor jag skådat. En sak är definitivt lättare på landet än i stan: att parkera bilen. I alla fall om det ska göras lagligt. I Frankrike ser vi flera exempel på mycket kreativa lösningar i gathörn, på övergångsställen, på trottoarer. Bara på med en blinkers så är allt tillåtet. Ja det kanske det inte är egentligen, men det finns en helt annan samhällelig tolerans för originella idéer.

Vid Rhenfloden firas 50 år av fransk-tysk vänskap, den som initierades av de Gaulle och Adenauer en gång och som ännu består. I Strasbourgs utkanter ligger parken "Jardin des deux rives", "parken på två flodbanker", och under den sista junihelgen firas vänskapen här med konserter, improvisationsteater, sagoläsning, cirkusskola och förstås franska och tyska specialiteter som Bretzels, korvar, sniglar och croissanter. Skillnaden mellan de två länderna blir för mig tydlig. På den tyska sidan är parken mycket välskött, programpunkterna varierade och på söndagen firas en ekumenisk gudstjänst på två språk. Man ser tydliga indikationer på var toaletterna finns (rena och gratis) och det finns ordentlig tvåspråkig information om hur man kan leva i det ena landet och arbeta i det andra. Det är också den tyska sidan som står för den roliga improvisationsteatern –teamet har även en fransman – där man driver med klichéerna om respektive land. Publiken ska också medverka och en skådespelerska ber om en egenskap som tyskarna tycker utmärker dem. "Punktlighet!" ropas det. "OK, vi är punktliga. Och finns det något som vi inte är så stolta över som är en tysk egenskap?" En fransyska i publiken svarar "ni går bara över gatan vid grön gubbe". "Öh...skulle det vara en dålig egenskap?" säger skådespelerskan förvirrat och fortsätter: "och nu, säg vad ni skulle *önska* att andra folk skulle säga om oss tyskar?" En ung man svarar: "Sie sind so gelassen." ("de är så avslappnade"). Publiken skrattar gott.

Efter Strasbourg åker familjen vidare till Schwarzwald. Huga vilka berg! Det är som att åka rakt in i en trollskog med enorma träd och berg som reser sig brant längs vägen. Husen i byarna klättrar på bergskammarna. Vårdshuset där vi äter lunch drivs av en äldre dam med en förkärlek för allt kitschigt ni kan tänka er i lantlig stil: plastväxter, virkade dukar, gamla dockor...Vädret blir mer och mer tryckande, varmt och fuktigt. Någon havsbris lär vi aldrig få här och jag inser hur van jag blivit vid havet efter ett liv som i stora delar utspelats någorlunda nära Östersjön. Inte förstår jag språket heller och maten är rejäl med korv, Maultaschen, Spätzle och Schwarzwaldtårta i enorma bitar. Det

känns som att bo i Schweiz. Min dröm om att bo på franska gränsen fick ett hastigt slut. Att det skulle vara berg precis överallt hade jag inte räknat med, inte heller att det skulle kännas som Schweiz...

Nästa etapp blir området vid Köln. Bilar, bilar, bilar... förutom storstäder som t.ex. Duisburg och Düsseldorf är här tjockt med städer på några hundra tusen invånare. Ve dig om du kör in på fel avfart och blir stående i en bilkö. När vi pratar med våra värdar om saken rycker de på axlarna, de är så vana vid att det är så livet är, man sitter i bilkö varje dag, det gör ju alla. Här är dock förvånansvärt grönt och Holland ligger helt nära. (Om de varit där nyligen? Nej....)

NRW övergår sakta i Hamburg, det ligger inte långt bort. Hamburg är staden jag från början inte tyckte riktigt om – vacker är den INTE, sen får folk säga vad de vill – men som jag nu tycker riktigt bra om. Jag har helt enkelt med tiden fått en djupare relation till platsen där flera vänner bor, där vädret må vara grått men ändå är förutsägbart, där de olika stadsdelarna charmar med just sin olikhet. Staden jag för alltid kommer att förknippa med småbarnstiden och vårt första försök att bosätta oss i Tyskland. Staden som är olidlig för en småbarnsmamma : en tunnelbana med ett hål mellan perrong och tåg, med vagnar där en barnvagn inte får plats, med icke-existerande rulltrappor, icke ett enda barnvänligt café...Staden där folk springer runt i svarta kläder och är seriösa. Men också staden med teater, opera, konserter, boklådor och bibliotek, olika kulturer, historiska hus, tunnelbanan, hamnen.

Det känns fantastiskt att bo i Tyskland där Europa är så nära, några timmars bilresa och du är i Holland, Belgien, i bergslandskap du knappt visste fanns. Schleswig-Holstein blir nu det höga nord och de Skandinaviska länderna exotiska. Plötsligt känns skylten med Hamburg, Lübeck, Kiel och Flensburg riktigt hemtam.

En svensk mammas vardag – del 9

Raskt, alltför raskt, gick sommaren över till mild höst. Vädret är gråare, regnigare, lite kallare, lite mörkare. Med en suck ställer jag ner sandalerna i källaren. När jag beklagar mig över att hösten är här ser tyskarna helt oförstående på mig. "Jag flyttade hit för att jag älskar vindarna i norr" och "vadå, det är ju september? Jag tål i alla fall inte värmen" och så den dräpande "det är väl inte annorlunda i Sverige?" I Sverige hör det till god ton att klaga på vädret. Du kan prata väder med vem som helst. Det är f.ö. det närmaste small-talk en svensk någonsin kommer. I Tyskland känns det som att "Vädret? Det vet vi sedan århundraden hur det är och det kommer knappast att ändra sig – GILLA LÄGET OCH HÅLL TYST." Förlåt då. Dessutom ger hösten kvinnorna tillfälle att sätta på sig sitt absoluta favoritplagg, det som affärskvinnan bär lika gärna som miljöpartisten. Jag pratar förstås om halsduken. Den finns i alla varianter, färger, former, material, mönster och den tyska som inte har minst ett dussin sjalar i garderoben existerar inte.

Det märkliga är att lika rädda som tyskarna är för att förkyla sig utomhus, lika dumdrigt beter de sig inomhus. Inomhus ska det nämligen inte vara varmt och ombonat utan iskallt. Alla fönster ska stå öppna jämt, med tio centimeters luftspringa, så att "vi får in frisk luft". Hos mina svärföräldrar är det så att det ute kan vara trettio minusgrader, elementen stå på noll, allt i badrummet är gjort av kakel, nog sören ska fönstret stå öppet ändå hela tiden, dag som natt. Det ska helst vara korsdrag i vardagsrummet också så att man hackar tänder till "Tatort". Sovrummet är så kallt att ishotellet i Jukkasjärvi framstår som tropikerna i jämförelse. Det enda rum där det faktiskt är befogat med dessa öppna fönster är köket i vår nuvarande våning för där är ventilationen så dålig att det annars blir mögel, det har jag sett med egna ögon. I de två badrummen där ett fönster skulle fylla en funktion saknas det ljus- och luftinsläpp. Min man gör som alla sydeuropéer, sprejar med en rosa flaska fylld med ultrakemisk blomdoft så att jag genast får dåligt samvete och tänker på det allt tunnare ozonlagret.

Jag vet sedan åratals tillbaka hur genomsnittstysken lever, i alla fall om denne är runt tjugofem år. Det finns ett TV-program om hur kärlekspar letar upp och inreder sin första gemensamma våning. Det programmet har jag sett sedan minst fem år tillbaka. Det går nämligen runt lunchtid och eftersom jag själv har flyttat 18 gånger (sic!) i mitt liv tycker jag det är lite roligt att se hur de stackarna kämpar med mäklare, renoveringar och flyttlådor. Den överväldigande majoriteten flyttar inte mer än högst 30 km hemifrån. De har alla ett gäng kompisar som hjälper dem att bära på allt och som de sen bjuder på en kylskåpskall öl. Det är ganska mycket husdjur av det mindre slaget (marsvin eller t.o.m. en katt) och killarna ska absolut ha med sig sin samling. Alla tyska karlar verkar samla på något, småbilar eller reklam från 50-talet eller Star Wars-figurer i plast. I de flesta våningar saknas köket. Jag var livrädd när vi flyttade hit att vi skulle bli tvungna att införskaffa ett helt kök *och själva bygga upp det*. Det som får alla svenskar och tyskar att jubla av glädje framstår som en mardröm för min man och mig. Vi äger f.ö. inget som måste skruvas fast i väggarna, hyllor, speglar

eller lampor, och det närmaste tavelupphängning vi kommer är Europakartan i vardagsrummet med alla orter inskrivna där vi bott.

Nu har vi ju barn och de är snart så stora att man inte kan flytta runt på dem jämt. Lillkillen fick en inbjudan till inskrivningssamtal i skolan. Han börjar alltså om ett år, men i Tyskland kan man det här med planering. Vi fick fylla i ett papper med frågor om barnets religion (våldigt tyskt) och ta med hans födelsebevis (ännu mer tyskt). Där står det att den svenska mamman är bosatt i Hamburg och den tyske fadern i Sverige. Vi ska också fylla i om och när vi invandrat. Sonen, som kan minst tyska av oss fyra i familjen, är född i Tyskland och har en tysk far. Han är i mina ögon ingen invandrare. Jag minns min förtvivlan över att skolan ville sätta dottern i gruppen med "tyska som andraspråk". Efter ett ilsket telefonsamtal från min sida fick hon gå kvar i den stora klassen och – ursäkta skrytet – hon är bäst i klassen på just tyska. "För jag måste jobba mer med det än de som tror att de kan allt" säger hon förståndigt. Vid sonens inskolningssamtal fick vi en vänlig försäkran om att "det här är ju inget test på något vis" och sedan följde ett tiotal övningar i språkfärdighet, motorik och logiskt tänkande. En av uppgifterna vet jag bestämt att de gör i åk. 3 i Sverige. Naturligtvis finns det bara ETT rätt svar på de frågor som ställs. När vi gick därifrån muttrade jag något om att "i Sverige får femåringarna ännu vara barn" och under tiden hittade sonen en liten, liten gräshoppa som han höll fint i sin kupade hand. Vi gick in på det lokala bageriet och där sitter det en ensam, sur tant med sin kaffekopp och säger "den där lilla insekten hör då inte hemma här på bageriet". Inte ett ord om att "vilken söt liten pojke", ack nej, ack nej. Jag ångrar att jag inte tog hennes kaffekopp och höll ut innehållet i håret på henne. Äldre tyskar kan vara så barnfientliga, det är inte konstigt att det inte föds fler barn. Får väl se vem som kommer att ta hand om pensionärerna på ålderdomshemmen.

Storasyster skulle på klassresa. Ah, skolresa! Här har vi ett supertyskt fenomen som egentligen inte är så dumt tänkt. Det är nämligen plikt att alla barn ska på skolresa minst två gånger under sin skoltid – sista året i den tyska grundskolan (åk.4) och sista obligatoriska året på nästkommande skola (åk.10). Då brukar resan gå till Berlin. Vår dotter skulle till Amrum i Nordsjön. Det har planerats för denna resa i årtal, fast den genomförs av alla fjärdeklassare och det så har varit i evigheters evighet. Redan när vi var nyinflyttade här för över ett år sedan talades det om denna resa på det första föräldramötet. Packlistan – två fullskrivna A4-sidor. Det kallar jag förberedelse det. Samtidigt skulle barnen själva bära sitt eget bagage så det var i mina ögon uteslutet att dottern skulle ha en större resväska. Nej, weekend-väska som Ryan Air godkänner som handbagage, den fick det bli. Stolt visade jag dottern hur man kunde fylla gummistövlarna med sockar och schampo och hur en hoprullad T-shirt tar upp mindre plats än en Nürnbergerkorv. Dottern kom hem efter sex dagar med samtliga artiklar och dessutom tio kilo sand, många upplevelser rikare. Barnen hade t.ex. fått ge sig ut ensamma på ön och leta efter sin klasslärare som kommit bort. Det är sådant som gör barnen självständiga.

Någon dag efter dotterns hemkomst fick sonen håret ordentligt klippt av en 5-årig kompis och därefter låste pojkarna in sig i lägenheten så att säkerhetskedjan fick kapas med machete utifrån – men det är en annan historia.

En svensk mammas vardag del 10

Nu blir det bara gnäll. Jag vet, jag borde vara diplomatisk och säga att "si och så är bättre i Sverige men si och så är bättre i Tyskland" men jag har just nu ingen som helst lust att vara diplomatisk.

Vi kommer just hem från tio underbara oktoberdagar på franska rivieran. Trots att det gått snart tio dagar sedan vi kom tillbaka har jag svårt att anpassa mig. Nordtyskland har skitväder – det säger de själva – och jag kan inte glädja mig över de gula löven när jag vet att jag nyss kunde bada i havet och gå i T-shirt. Här är mörkt. Mörkt när vi vaknar, grått under dagen, mörkt redan vid halv sju på kvällen och en ständig brist på ljus. Jag retar mig på i princip ALLT just nu.

Att det inte finns uttagsautomater någonstans, men att man trots detta faktum inte tar emot kortbetalning mer än på Karstadt i Hamburg. Dessa snåla tyskar. De vill ännu inte gå över till kort för det kostar affärsägarna trettio cent per överföring, som det var i Sverige till ung. år 2000 och det var ju ett tag sedan. Jag har hört att det är tyskarnas fel att européerna ännu dras med småpengar, en cent, två cent, tio cent. Tyskarna vill inte avskaffa växelmynten för de vill inte förlora – öh – en cent. Och sparbanksbok, har ni hört något så löjligt. Avskaffades i Sverige i slutet på 70-talet. Vem sparar ö.h.t. i Sverige? Det är absolut inget bankerna uppmuntrar till i alla fall, tvärtom, låga räntor så folk lånar pengar och konsumerar upp över öronen. Kanske inte heller så bra, men att en dag om året gå till banken och tömma spargrisen, som tyskarna nu ska göra den 30 oktober, det fanns inte ens i min barndom.

Sen de gula säckarna till återvinning av plast och metall. Tro inte att de gula säckarna finns att få tag på. Jag går till rådhuset och får två rullar. När jag undrar om jag kan få fler (de två rullarna kommer att vara borta på en halv månad) är det nej. När jag undrar om man inte kunde organisera det här lite bättre säger damen att jag kan åka till återvinningscentralen också och få dem. I Sverige levererades återvinnings säckar till dörren. Fylld säck hämtades, tom säck levererades. Så smidigt kan det ju inte gå till i Schleswig-Holstein, det vore ju bara för effektivt och enkelt. Hellre gå till ett kommunkontor som bara har öppet på förmiddagar mellan klockan 8 och 12 och hämta max två rullar åt gången.

Hos mina svärföräldrar nära huset står korsen tätt på gatan, en s.k. Bundesstrasse. Det kommer varje år nya. Människor som blivit ihjälkörda på den smala vägen där det är omöjligt att köra om på flera mil och där lastbilar dånar förbi. Varför breddar man inte vägen? Varför sätter man inte upp mitträcken och gör omkörningsfiler? Varför planar man inte ut de onödiga kurvorna? Jag som inte ens jobbar med sådant här ser direkt vad som behöver göras, men ingenting har gjorts på decennier. I Sverige har trafikverket sedan 90-talet en nollvision mot dödsolyckor. Här stoppar inte något den heliga bilens framfart.

Barnen ska dock sitta i barnstol enligt lag till de fyllt 12 år! Inte på någon liten plastkudde utan i en riktig bilbarnstol! Hur det ska gå till är för mig en gåta. Vår nioåring är redan tillräckligt lång för att sitta i framsätet. Där ser jag f.ö. ofta betydligt yngre barn i andras bilar.

Ja de barnen, de barnen, som inte har någon som ser efter dem efter skolans slut. Det skär i hjärtat när jag ser de alltför unga driva omkring på stan. Och det retar mig ofantligt att jag själv inte har något eget liv efter klockan elva på förmiddagen, då lunchen måste börja lagas till ungarna som kommer hem och äter mitt på dagen. Visst, jag erkänner att det är mysigt att äta tillsammans, men det gör vi ju i alla fall alltid på kvällen. Mina eftermiddagar delas mellan aktiviteter för barnen och

organisation av vem de ska leka med. På den svenska förskolan och fritids hade de haft både mat, lekkamrater och vuxen kompetent uppsikt. Det allra värsta jag vet är när jag tvingas att lämna dem ensamma någon timme på eftermiddagen, utan vuxen. Så mycket kan hända – klarar de sig? De är för små för att betros med egen portnyckel. Är de ensamma får de inte gå ut innan pappa kommer hem, oavsett om solen skiner från en klarblå himmel. De kommer nämligen inte in igen. Å Sverige, Sverige....

Jag ringer svenska Försäkringskassan för att bota min plötsliga nostalgi efter hemlandet. En datoriserad röst i den nationella telefonväxeln ber mig beskriva mitt ärende. Datorn förstår varken ordet "EU" eller "utland", mitt rikssvenska uttal till trots. Kön består av 152 personer så ja, jag vill bli uppringd. Inget regionalt kontor, inte ens att jag får tillgång till utlandsenheten, än mindre får jag prata med en speciell handläggare som har just mitt fall. Jag påminns brutalt om att Sverige idag är väldigt annorlunda inte bara jämfört med Tyskland och andra länder i Europa, utan även jämfört med hur Sverige var för bara fem år sedan.

Jag får plötsligt lust att gå i ide på obestämd tid.

En svensk mammas vardag - del 11

Flygplanet är på väg att landa och jag tittar ut genom fönstret. Under mig ser jag skog, skog, skog och lite ljusbruna fläckar däremellan, med enstaka utspridda byggnader. Allt är insvept i ett ljusgrått dis. Det ser ödsligt ut. Jag har kommit till Sveriges största flygplats, Arlanda.

När jag tar rulltrappan mot bagageutlämningen ser jag en blå-gul flagga och orden "Welcome to Sweden!". Jag blir glad tills jag ser fortsättningen som är något i stil med "here buisness is different" och namnet på det företag som vill hjälpa mig att göra affärer. Att göra affärer har blivit väldigt prioriterat i Sverige. Alla ska lära sig ekonomi. På gymnasiet får du inte längre en studentexamen om du inte har presenterat ett affärsprojekt och försökt omsätta det i verkligheten. De blivande läkarna läser inte bara medicin utan ska kunna se hur sjukhusets verksamhet kan pressas in i en för liten budget. Det nya Sverige, symboliserat av en finansminister i hästsvans (nu avklippt! Stor medial uppmärksamhet) eller av en socialdemokratisk f.d. statsminister som bor på storgods i Sörmland och säljer sina idéer till högstbjudande.

I ankomsthallen hänger foton på kända Stockholmare, de flesta från 2000-talet. En svensk rappare, en Hollywoodstjärna. Jag tittar förstrött, känner ingen anknytning till dem. När jag rundar ett hörn vinkar drottning Silvia vänligt leende och jag ler stort tillbaka. Hennes tysk-svenska identitet, förankrad som hon är i Sverige sedan min barndom, ger mig något att relatera till. Något som jag minns.

Minnet är annars kort i Sverige. Därför går det också oerhört snabbt att ställa om från en politiskt rådande kultur till en annan, från den sociala välfärdsstaten till New Public Management. Efter finanskrisen i början på 90-talet (som jag slapp uppleva eftersom jag inte bodde i Sverige då) kom bostadskrisen, när alla hyreslägenheter förvandlades till bostadsrätter och jobbkrisen när alla enklare jobb försvann och vi fick en arbetslöshet på 25% i åldersgruppen 18-25. Många av de äldre arbetstagarna blev utbrända i den omställning arbetslivet gjorde med fler datoriserade uppgifter och färre personal. Sen fick man inte vara sjuk, det sattes en gräns för antalet dagar det var möjligt att gå på sjukförsäkring. Därefter gäller arbete eller att gå arbetslös. Eftersom A-kassan försämrats avsevärt och jobben har blivit färre hamnar en grupp i den skräckens kategori som kallas "fas tre", de obotliga fallen, de långtidssjuka, de icke omplacerbara. Skattetrycket som år 2000 låg på 51% sänktes och sedan 2006 har Sverige ett "jobbskatteavdrag", d.v.s. de som har ett arbete betalar mindre skatt än de som inte jobbar, pensionärer inräknade. Medelklassen jublar, kan renovera sina kök en gång till, åka till Thailand två gånger om året istället för en. Den valkampanj som hette "vård, skola, omsorg" känns avlägsen trots att den inte stammar från 1980 utan 2000-talet. Nu förknippas välfärdens kärnområden med ord som "riskkapitalister", företag som gjort sig stora pengar när det allmänna såldes ut. Idag äger mindre än 20% av Sveriges befolkning 87% av kapitalet.

Min familj är rationell, planerande. Min bror avråder mig från att checka in väskan vid flygningar. Jag misstänker att han inte tycker om den förlust av kontroll det innebär. Syrran har ständigt mobilen på, lägger den aldrig ifrån sig. Jag har kommit "upp från Tyskland", det låter som en lång resa. När vi bodde i Skåne kändes Tyskland så nära, en eftermiddag bort som det ligger. Kommer mina syskon ihåg att de har vuxit upp i Skåne? Jag vet inte. De pratar väldigt sällan om den tiden, de människorna, den kulturen. Kanske kände de sig aldrig riktigt hemma, rikssvenska som vi pratar alla tre. Tjugo år borttraderade. Det är bara här och nu som gäller, eller morgondagen.

Samma sak när jag handlar på det stora varuhuset och expediten frågar om jag har klubbkort? Nej, det kan jag inte ha eftersom mitt personnummer har flyttats till ett utlandsregister och inte kommer upp på hennes dator. Jag är uttraderad från Sverige. Det går så fort.

I detta kapitalistiska Sverige (jag kan inte skriva borgerliga; kristdemokrater, konservativa av övertygelse, de är alla borta) går en tidning med stormsteg framåt – vänstertidningen Aftonbladet. Den ägs nu av en stor norsk koncern och har vinstkrav på sig, men skribenterna tar fortfarande upp ämnen som berör. I Kiruna protesterar hela befolkningen mot en ny strippklubb. I en ledare beskrivs den individuella lönesättningen och auditions för städjobb med en nettolön på 6000 kr som att vi förvandlats till cirkusapor. Trots att jag kan läsa tidningen på nätet njuter jag av att hålla den i handen igen efter ett besök på Pressbyrån. Den svartklädda tjugoåriga kassörskan med förstorade läppar och streck till ögonbryn pratar till mig på ett amerikanskt vis och önskar mig att "ha en trevlig dag".

På tillbakaresan hamnar jag efter säkerhetskontrollen direkt i ett shoppingeldorado. Inte bara parfym, sprit och godis säljs utan precis allt du kan tänka dig. Jag ser en stor hög med frågespel över mat. Hur lagas en Boeuff Bourignon? Vad ingår i en svensk skomakarlåda? Det har blivit högstatus att skryta över sina kulinariska kunskaper. Det går relativt fort för en medelklass som vill pråla lite att lära sig nakne kockens recept, jämfört med en gedigen examen i antik filosofi eller tysk litteratur. Reklamskyltarna hänger överallt. "Design your life". Var blev de av de där människorna i joggingbyxor med Gällivarehäng?

I planet bakom mig klagar två killar på att de inte kan ladda mobilen samtidigt som vi flyger. Jag förstår på deras prat att de jobbar med att göra krigsdataspel, en svensk exportframgångssaga. Hela planet till Frankfurt är fyllt av f.a. lite äldre människor som läser i tjocka papperstidningar. När vi ska landa ser jag ordnade fält och åkrar med täta klickar av bebyggelse, hus som ligger tillsammans. Ett område med vita kors får mig att tänka på en krigskyrkogård men sen förstår jag att det är en vindkraftspark. På flygplatsen ser jag flera resliga män i kostym, en stor grupp turistande kineser med guide drar förbi och det luktar Bratwurst. På flygplatsen i Hamburg välkomnas jag på alla språk till staden, utan baktankar om handelsutbyte. Det finns fortfarande inga rulltrappor att tala om och speakern i tunnelbanan låter precis likadant som 2007 när jag bodde här sex år tidigare. Jag är hemma igen.

En svensk mammas vardag – del 12a

”Jul, jul, smååååålande jul” sjunger min tyska väninna och förklarar glatt att lärarkollegorna på hennes skola i Holstein fick lära sig några svenska julsånger som de sjungit tillsammans. ”Det heter jul, jul, *strålande* jul” säger jag och ler snett. Denna nordtyska vurm för allt svenskt, det är både skrattretande och rörande. Det är förstås i Tyskland som man verkligen kan fira jul, på ett i mina ögon, internationellt oöverträffat sätt. Vad har fransmännen i december mer än sin lyxiga mat? Vad har amerikanerna mer än världens högsta julgranar med världens glittrigaste dekorationer? Vad har danskarna mer än sin risgrynsgröt, som f.ö. äts i Norden, Italien, Frankrike, Tyskland...? Vad har svenskarna mer än julaftons Disneyfilmer klockan 15?

Ja, vad som är typisk svensk jul märkte jag på Svenska Klubbens julfest i Kiel. Jag blev helt tårögd när barnen fick sjunga de svenska adventspalmerna i kyrkan, gå lucia, äta saffransbullar. Dansen runt granen till levande musik och tomtens besök var höjdpunkter de inte kommer att glömma och jag njöt av att se svenska folkdräkter och höra svensk folkmusik på fiol. Hela kvällen kom jag med meningar som ”i min barndom så gjorde man alltid så och så” och ”Lyssna! De spelar små grodorna!”

Jul kan man annars, som sagt, inte fira bättre än i Tyskland. Det är liksom mer av allt och f.a. inte så ytligt. Det börjar redan med julmarknaderna. Varje liten stad med självaktning har en julmarknad, med glöggdoft, hantverk, granris, allt i små bodar av trä med snirkliga gotiska bokstäver på skyltarna. Ingen marknad startar före 1:a Advent och på inga villkor före nordtyskarnas motsvarighet till alla helgon som ligger söndagen innan. Man tar helt enkelt inte ut julen så mycket i förskott som i Sverige.

Sen kommer alla julavslutningar. I Sverige har vi i mitten på december, på gott och ont, Lucia. Det är en stressig tid för alla föräldrar som varje år finner att barnens lucialinnen är för små och att batterierna till de elektriska ljusen inte fungerar. Å andra sidan kan man i december överallt köpa luciaskjortor. Här är uppfinningsrikedomen stor när det gäller att klä barnen som änglar i julspelet men inga luciaskjortor finns att tillgå. Min son stod i en vit sopsäck och sa sin enda replik på Kindergartens avslutning. Och dottern stod i ett lakan med endast ett hål för huvudet i Schleswigs domkyrka, hennes mamma är urusel på att sy. Vad gjorde det när spelet som uppfördes var så väldigt bra?

Julmusiken är i Tyskland fantastisk. Så många fina julsånger, med ett stort antal sedan medeltiden. Visst blir det väldigt tyskt, men tyskarna kan ju detta med gammal musik, från tidig medeltid fram till 1600-talets slut. Lägg därtill en stor mängd romantiska, folkliga sånger som i sin enkelhet bär på djup och visdom. ”Alle Jahre wieder kommt das Christuskind”. ”Stille Nacht, heilige Nacht” (österrikisk, men dock tyskspråkig).

Med barnvakten bakar vi ljusa ”Plätzchen”. Alla dessa tyska julkakor! I Sverige kan vi ha sju sorters kakor men det är bara en eller två sorter som jag förknippar med just jul. Här finns

kakor med f.a. mandel och nötter vilka i princip äts bara i december. Pepparkakorna är i Tyskland annorlunda, olika varianter av "Lebkuchen" från Nürnberg och hårda "Spekulatius" från Aachen. De mycket söta "Dominosteine" påminner om godiset i min barndom som kallades "marmelad", som bara köptes till julafton och som bara farmor åt av.

På julafton har varje kyrka med självvaktning ett "Krippenspiel", ett julspel med Josef och Maria och en docka som föreställer Jesusbarnet. Det är nämligen ännu tradition att familjen går i kyrkan på julafton, på "Krippenspiel" eller på julbön på sen eftermiddag eller på midnattsmässa. Under tiden har tomten, eller Jesusbarnet (!), redan varit på ett mystiskt besök där hemma och lagt klapparna under granen.

Granen! "O Tannenbaum!" Nu börjar vi komma till det riktigt seriösa artilleriet. Man skojar inte särskilt mycket i Tyskland om julen överlag, eller om något annat heller för den delen, men Gud nåde dig om du inte tar julgranen på allvar. Viktigare än julkrubban i varje tyskt hem står den där i ensam majestät i vardagsrummet, med levande, brandfarliga ljus och glaskulor katten och bäbisar kan krossa på en sekund. Den får inte kläs för tidigt, den får inte stå kvar för sent. Den får absolut inte vara konstgjord. En sak är klar, utan gran ingen jul. Hoppa över gåsen, klapparna, you name it, men en tysk hoppar INTE över granen. Som ni förstår har jag personlig erfarenhet av detta. När dottern var i jag-vill-gå-själv-och-rycka-ner-alla-dukar-från-bordet-åldern tyckte jag rationellt och pragmatiskt svenskt att vi kunde vara utan gran. Granar finns ju ändå på vartenda torg, i alla kyrkor, minsta bankfilial har en gran i ett hörn. Jag hade dock inte räknat med den tyska släkten. Efter det året vägrar svärfar att fira jul hemma hos oss och året som följde på denna släktkras kom svärmor och svåger med kartonger fulla med julgransprydnader och en julgransfot. Budskapet var tydligt – i ett tyskt hem SKA det stå en gran till jul, hur kan denna svenska mamma ens komma på tanken att det skulle vara annorlunda? Ska jag beröva barnen hela deras barndom eller? Göra dem till kulturella analfabeter? Ska de behöva mobbas i skolan p.g.a. att de har en mamma som inte förstår att behålla den tyskaste av alla tyska traditioner?

Jag har funderat över det där och kommit fram till att tysken, liksom svensken anno dazumal, är en stor naturromantiker. Han eller hon har dock inte samma intensiva umgänge med skogen som min egen pappa som långt upp i åren sprang i den varje dag eller min mamma som i sin ungdom självklart fick plantera granplantor på sommarlovet. Eller som deras barn – d.v.s. jag själv - som gick i "Mullekola" (en naturkurs för förskolebarn) och som joggade med skolan på slingan i byns fritidsområde och som satt varje skolavslutningskväll och grillade korv vid en sjö, sådär som Pippi gör med Tommy och Annika när de är på rymmen. Allt det där var självklarheter tills 80-talets slut i Sverige. Nu har det ändrats i mitt gamla hemland och förmodligen kom förändringen, alltså urbaniseringen, tidigare till Tyskland. Alltså började man redan i mitten på 1800-talet att ta in äkta, levande, doftande granar i hemmen, granar som svensken ännu hundra år senare hade bokstavigt talat utanför husknuten. För tysken är ännu mer än svensken fäst vid traditioner och hur det var förr. Svensken vill hela tiden "hänga med sin tid" och vara modern och först med det nyaste. Det

gjorde redan min föräldrageneration, 40-talisterna. Kvinnorna blev aldrig tanter, de går ännu som 75-åringar helst i jeans medan min farmor aldrig gick ut utan hatt, handväska och handskar. Mick Jagger, är inte han föresten 70, och vägrar sluta spela rock-n-roll? Tyskarna blir bara patetiska när de idag försöker vara moderna, lika jag-drar-på-smilbandet-aktiga som när de sjunger "jul, jul, smålande jul" och tror att de hyllar svenska traditioner. Men kanske är det också just därför som julen blir klart juligast i just Tyskland.

En svensk mammas vardag – del 12b

Januari är grått och solfattigt. Det stormar ofta, vindarna viner. Kallt är det dock inte. En tysk bekant förklarade för mig att i Schleswig-Holstein finns det bara två årstider: "den belaubten und den unbelaubten Herbst" ("den lövade och den avlövade hösten"). I jämförelse med norrländska Karesuandos minus 42,5 grader har jag det bra. Ja, också jämfört med mellan-Sveriges minus sju.

Jag tänker på de tyskar jag träffat genom åren. Vilket snällt folk! Ja, jag kan direkt dra mig till minnes två-tre herrar i övre medelåldern som retat pippi på mig genom att vara så säkra på att de har rätt i allt och aldrig gör fel eftersom de följer alla lagar till punkt och pricka, oklanderligt. Men de hör i min vardag till undantag. Har jag haft tur?

Jag har redan berättat om att många, även de jag bara känner till utseendet, hälsar vänligt på mig. På sonens Kindergarten t.ex., där hälsar inte bara hans egna fröknar med ett leende, alla fröknar gör det. Och det gör mig glad, varje dag. Jag har också skrivit om att "en gång julkort från en tysk, alltid julkort från en tysk". En grupp jag träffade för fem år sen i Hamburg och som jag sedan dess knappt haft någon kontakt med, skickade mig ett julkort med underskrifter från alla medlemmar. Det har de gjort i alla fem år. Som jämförelse kan jag säga att efter att vi flyttade från Sverige för ett och ett halvt år sedan hörde ingen gammal kompis eller fröken / klasskompis av sig till våra två barn. Vare sig per mejl eller telefon. Ingen av mina förra arbetskollegor har heller hört av sig, en person undantagen. Det har alltid varit jag som tagit kontakt och detta efter sju år på samma plats. "Ur ögat, ur sinnet".

En annan tysk som gör mig glad är vårt hyreshus vaktmästare. Först för att han över huvud taget finns! I Sverige är de bortrationaliserade sedan länge. Och har vi något problem kommer han 99 gånger av 100 samma dag. Dessutom alltid vänlig. Underbart för två så totalt opraktiska människor som jag och min man.

Vidare några trevliga tyskar: jag hittade en räkning som skulle varit betald för länge sedan från en mellanstor lokal firma. När jag gick dit och påtalade saken möttes jag bara av glada miner. "Ingen fara, det gör inget" och liknande fraser. Kanske går det så bra för firman att de badar i pengar och en obetald räkning mer eller mindre spelar ingen roll, kanske går det så dåligt för firman att de på alla sätt måste behålla sina kunder genom enbart positiv feedback till desamma, vad vet jag. Jag vet bara att det kändes riktigt upplyftande att bli av med pengar den dagen.

Vi har en ung tysk tjej som barnvakt. Hon inte bara kommer och leker med barnen, hon tar med sig egen pepparkaksdeg så de får baka eller tar med dem ut en heldag till stranden med allt vad det innebär av släpande på spadar, hinkar, fika, solskyddsmedel, extrakläder etc. Jag är bara glad om hon är här och har tillsyn, det är det hon får betalt för, men hon gör alltid gärna det där lilla extra.

Utanför Kappeln city ligger en värld av jordbrukare med fötterna stadigt rotade i myllan. Gårdarna och byarna avlöser varandra i en aldrig sinande ström. Jag är alltid livrädd när jag ska ta mig härifrån och 15-30 km bort på de små, smala vägar som kallas Bundesstrasse, livrädd att jag inte ska hitta hem igen. Allt ser ju likadant ut! Alla byar heter likadant! Sterup, Starup, Sturup, jag ser ingen skillnad. Och hur många bynamn finns det egentligen, kallas vart fjärde hus för en ny by? Och människorna har så konstiga namn: Gyde, Jutta, Telse, Hartmut... Ärligt, jag skulle aldrig för en sekund stå ut med att bo så eller med att ha dessa människors liv, men jag måste säga: snälla är de. På landsbygden finns många riktigt varmhjärtade människor, omtänksamma människor, trygga människor (det finns det säkert i Sverige också, men där finns sedan generationer inga byar, gårdarna ligger ensligt utspridda, och allt färre blir de).

Nu har jag inte nämnt de gamla tyska vännerna, de som vi känner sedan tjugo-tjugofem år. De är vi förstås jättegglada för. Det är bara, i mina ögon, mindre konstigt att de är vänliga mot oss för vi känner varandra sedan länge. Där finns ett förtroende sedan många år. Men att mer eller mindre okända människor kan vara utan baktankar och beräkning, att de kan bry sig om någon som de inte måste bry sig om, som de inte tjänar något på, inte kan utnyttja till sin egen fördel... det är stort. Riktigt stort.

En svensk mammas vardag – del 13

I början på 90-talet kom en film från Hollywood som byggde på en bästsäljande roman, "Inte utan min dotter". Den handlade om en amerikanska som flyttade med sin iranske make och deras lilla dotter till Teheran, där den tidigare västvänlige mannen förvandlades till en patriotisk tyrann i släktens klor, vilket ledde till fruns dramatiska flykt. Ibland utropar jag här i Kappeln, i mitt eget kök: "Inte utan min dotter!" Det är när jag ser makens förvandling. Han som har bott åtskilliga år i Frankrike och mer än ett decennium i Sverige har, sedan vi flyttade hit, på ett plan förvandlats nästan till oigenkännlighet. Jag trodde att jag kände min partner efter tjugo år tillsammans, men nej, flyttar du till dennes hemland får du se helt nya sidor i personligheten. Jag talar om hans förhållande till - maten.

Att klaga på tysk mat är verkligen att slå in öppna dörrar tänker du. Förvisso. Det är väl bara engelsk mat som är ännu sämre (matlagningen har f.ö. stora likheter). Märkligt är det ändå att den make som i årtal under studietiden livnärt sig på en blandning av yoghurt och restaurangmat och sedan barnen föddes fått njuta av ett excellent, grönsaksrikt, medelhavsinspirerat kök (d.v.s. min matlagning) börjar gå bärsärkagång för att han inte får äta kål flera gånger i veckan. Att han efter en lång dag på jobbet frivilligt ställer sig i köket klockan halv åtta på kvällen och kokar potatis till nästa dags rätt. Det spelar ingen roll att jag och barnen är måttligt förtjusta, har jag inte själv sagt att gommen behöver minst tio gånger på sig för att uppskatta nya smaker och rätter? Och att vi borde äta mer ekologiskt och lokalproducerat? Jo, visst har jag sagt det. Aldrig kunde mitt sinne dock omfatta den fulla innebörden i mina egna utsagor. Det lokala tyska köket består av allt som mina föräldrar växte upp med och som de i viss mån förkastade till förmån för exotisk spagetti och billig pulversoppa. Vi pratar om den mat som jag fick i skolmatsalen: potatis till precis alla måltider, torsk tillagad utan salt och kryddor, brunt bröd, morötter och vitkål. Det tyska köket har förstås potatis i tusentals fler varianter än den i Sverige på 70-talet allenarådande kokta, det är sant, och kålen här kan vara både röd, grön, vit, brun, söt eller sur. Mycket tillagas med socker, fråga mig inte varför. Och våga inte klaga på Ölen, Brödet och Korven, Tysklands riksregalier, livsmedel man både skriver och uttalar med stor bokstav. Har ni ätit det som kallas pumpernickel? Ett bröd du kan slå fransoserna i huvudet med och som får deras baguette att likna en vissan blomstjälk, vad gäller dess kapacitet att drämma till någon i huvudet alltså. Och det är väl SJÄLVKLART att man ska äta korv med curry? Cross-over-köket uppfanns banne mig inte i London.

Varje söndag, japp, ni läste rätt, VARJE söndag, måste jag och familjen äta pudding. Det är viktigare än att borsta tänderna morgon och kväll, viktigare än OS, viktigare än ...ja, ni förstår. Hos svärföräldrarna, efter en stadig middag med rullader som tagit timmar att tillaga, kommer "något EXTRA gott till efterrätt – pudding!" Vårt skafferi är överfyllt med de små påsarna från Oetker. När jag påpekar för maken att pudding är bäbismat att jämföra med välling, gjort på socker och mjölk och misstänkt likt modersmjölksersättning, får jag bara föraktfulla blickar tillbaka. Det finns endast två saker som är värre: griespudding

(mannagrynspudding) och det kulinariska absoluta bottenskräpet: milchsuppe. Den sistnämnda är gjord på kokt mjölk, spagetti och tonvis med chokladpulver ovanpå, alternativt ett kilo strösocker. Jag vägrar låta barnen äta det, den rätten får maken smyga med i sin ensamhet sedan de små har somnat.

Portionsstorleken är berömd. Inte för inte är Tyskland Europas USA. Första gången maken tog mig till en grill begäpade jag stumt potatisalladens berg och de två korvarna som hängde ut på var sin sida om den kvarnhjulsstora tallriken. Det fick mig att tänka på när jag var i Kanada och beställde en stor läsk på Mc Donalds och de gav mig två liter (!). Allt ska liksom vara stort här: bilar, hus, städer, symfonier, granarna i Schwarzwald, befolkningen överlag. Naturligtvis då också portionerna. Annars skulle restaurangen eller värden verka snål. En helt normal fiskportion på en helt normal restaurang vid havet kan mycket väl bestå av inte en utan två stora fiskfiléer och några rejäla potatisar. Kanske har du tur (?) och får två-tre burkärter också.

Jag fick i uppdrag häromdagen att tillaga en tysk rätt, jag hade ju tid. För det första: jag kunde knappt uttala rubriken i receptet, än mindre veta vad det betyder: "Quarkkeulchen". Quark (uttalas som grodorna låter), det visste jag, är ett av tyskarnas favoritlivsmedel, lika älskat som lingon i Norrland och smör i Skåne. En tjock, vit ostmassa som inte smakar just någonting och som barnen får på sitt pumpernickelbröd med krasse på, eller de tyska kvinnorna äter till lunch med morotsstavar och selleri. Men vad är "keulchen"? Jag slog upp ordet "Keule" och hittade översättningen "klubba" eller "lår, bog" eller "tårgasmask". Ingenting verkade riktigt stämma här (min man sa senare att det är ett lokalt, dialektalt ord för "plättar"). Tillagningen av denna rätt var mycket omständlig. Naturligtvis ingick potatis, som skulle både kokas och rivas, och quark, som skulle silas ner i bunken, ett helt omöjligt företag skulle det visa sig. När jag efter tio sorger och elva bedrävelser fått ihop en deg skulle den rullas på mjölat bakbord, skäras i centimetertjocka skivor och stekas i schmalz. Schmalz är en av ingredienserna i barnramsans "backe, backe Kuchen" som alla barn och vuxna kan, den ingrediens som jag aldrig riktigt förstått vad det var för någonting. Maken förklarade: grisfett. Japp, ni läste rätt, grisfett skulle det stekas i. Vad är utrotningshotad palmolja från Indonesien i jämförelse med det. Slutresultatet blev en blandning av "Rösti" och pannkakor, bara tusen gånger omständligare och med den nästan obligatoriska söta blandningen av socker och, i detta fall, korinter eller russin.

Efter all denna tunga mat kanske man går till apoteket för att se om de har någon bra matsmältningsmedicin. Bli inte förvånad om de föreslår lakrits. Lakrits finns här i alla former, söt och salt, tysk, svensk, dansk och finsk, gärna i form av båtar eller sill. Den finns på livsmedelsaffärer som Edeka och Sky och den finns rikligt på apoteket. Jag känner bandet över Östersjön för min farmor i Skåne köpte gärna lakrits till både sin son och barnbarnen. Nu ger jag det till vår dotter. "Inte utan min dotter!"

14. En svensk mammas vardag - del 14

En orts idrottsföreningar kan säga något om orten, i alla fall om platsen är så liten som Kappeln. Det står klart för mig efter en titt på Kappelns idrottsförenings hemsida. Medlemsantalet ligger på över 1500 människor – inte dåligt för en ort där jag ser nästan uteslutande pensionärer. Det är säkert väldigt sportiga pensionärer. För vad hittar vi här?

Vi finner den i Tyskland förekommande sporten hockey, som bara har lite att göra med min barndoms svenska ishockey. Ishockey är en OS-sport med ungefär sex deltagande länder, där finalen på 80-talet alltid stod mellan kalla krigets USA och det dåvarande Sovjet, CCCP som det så obegripligt stod på hockeyspelarnas tröjor. Den tyska hockeyn spelas på land. Laget i Kappeln är närmast obefintligt men i andra tyska städer finns desto fler. Tyska landhockeyspelare ser med förakt på ishockey, en, enligt dem, avart utövad i civilisationens periferi, alltså i Sverige och Sibirien.

En annan tysk idrottsföreelse är "Turnen". Det tog mig ett bra tag att vänja mig av med att kalla sporten gymnastik. Gymnastik kopplas på sportförenings hemsida ihop med aerobic och jazzdans, "Turnen" har en egen rubrik. Sportföreningen heter f.ö. "Turnverein". Eftersom jag tidigare bott i Frankrike där jag ofta hört verbet "tourner", kopplade min hjärna ihop ordet "turnen" med att snurra runt, det betyder dock mer exakt "gymnastisera", "balansera, klättra". Eller "tända /röka på hasch"! Jag har dock vågat skicka även barn nummer två till "Kinderturnen" så nu börjar jag lära mig att det kan innebära lätt redskapsgymnastik, löpning, klättra i rep etc. Skönt med allsidig gymnastik för de små och inte, som det utvecklats i Sverige, att små 3-4-åringar måste skolas in i en specifik idrott.

Nu bor vi i Sydschleswig där närheten till Danmark ännu gör sig påmind. Handboll är här i regionen stort, liksom f.ö. i södra Sveriges Skåne och naturligtvis i Danmark. Badminton associerar jag också till Sveriges och Tysklands gemensamma grannland, även den sporten är representerad i Kappeln. Och sedan har vi nästa, i mina svenska ögon, exotiska idrottsutövning: enhjuling. Det är tydligen populärt här i gränsregionen. Jag tänker bara på tivoli och cirkus, men vad begriper jag. Regionen Angeln vore heller inte Angeln utan fjorden Schlei och naturligtvis kan man i Kappeln utöva rodd. Under rubriken "cykling" framträder något som har mindre med Tour de France att göra och mer med pensionärernas gruppresan då man samlas i en grupp på max 30 deltagare och cyklar några mil i det vackra landskapet. Rehabiliteringsgymnastik är i Kappeln också stort, orten med glasögonaffärer, hörapparater och hålfotsinlägg i varje hörn, om där inte redan står ett apotek.

Störst är dock kärleken – till fotbollen. I min barndom trodde jag att England var fotbollslandet nummer ett eftersom engelska ligan sändes på svensk TV varje lördag eftermiddag. Där sprang pojkarna runt i kortbyxor samtidigt som det snöade och publiken sjöng "Amazing grace" på läktaren. Tyskland var då ett land med kuvade patriotiska känslor och ett land vi bara bilade igenom på väg till solen i Sydeuropa. Nu förstår jag att Tyskland är störst i Europa på ALLT– alltså är även kärleken till fotbollen störst här. De mustaschprydda

pudelrockarna från 80-talet har ersatts av tyskar med utländskt klingande namn och utseende som Kedira eller lamare blåögda gossar med namnet Lahm och nationens fotbollsintresse är fortsatt stort. Tysk fotboll visas ganska ofta på TV på bästa sändningstid på helgen – det får man acceptera. Därefter följer världens tråkigaste sportstudio, programmet har funnits på ZDF i decennier, där det till 90 % fortfarande bara handlar om fotboll. Men ska sanningen fram är väl Sverige inte långt efter i det fallet. Svenska framgångar i skidåkning, tennis eller friidrott är fortfarande småpotatis jämfört med intresset för fotboll, där Sverige ändå är tämligen medelmåttigt (nej, Zlatan är ett unikt fenomen och räknas inte).

Den andra tyska företeelsen som jag här vill kommentera är något som Sverige sedan länge har övertagit från ursprungslandet: schlageren. Eurovision Song Contest, på svenska "Melodifestivalen", och dess svenska uttagning är i norr en koloss på lerfötter, en miljonindustri utan like. Märkligt med tanke på att schlager var nästan tabu under det röda 70-talet, kommersiell och sentimental som genren är. Sedan kom back-lashen och även Sverige har sina schlagerstjärnor, idag dock ofta ersatta av rena popstjärnor. I Tyskland är schlageren ännu riktig, gammeldags schlager och det är vackert så. Här finns mycket tydliga kopplingar till tysk-österrikisk folkmusik. Carmen Nebel, Helen Fischer, Florian Silbermann, alla är de programledare med mångmiljonpublik där schlageren sjungs flitigt. Förutom att schlageren ännu besitter en tydlig melodi, något som förlorats i popmusiken sedan hip-hopen tågade in med kraft för tjugo år sedan, finns det i schlageren inte sällan en koppling till en tysk landsdel eller en annan nationalstat. Österrike, Frankrike, Italien, Grekland, Ryssland, Argentina, Australien, alla möjliga nationer dyker upp via olika schlagerstjärnor. Den gemensamma nämnaren: AUF DEUTSCH, BITTE. Du kan vara hur utländsk du vill, bara du sjunger på tyska. Det finns det många exempel på. Det är fascinerande att se hur ett land suger upp influenser från hela Europa, ja hela världen, och gör det till sitt. Schlageren är populärmusik, den är inte finkultur. Den är heller inte särskilt modern, ändå består fansen inte bara av 70+arna, även om de äldre dominerar. Den ger en känsla av gemenskap och "heile Welt", en värld utan ondska och problem. Mycket riktigt vann Tyskland Eurovision Song Contest, som då kallades Grand Prix d'Eurovision, 1982 med 18-åriga Nicole som bräkte fram budskapet "Ein bischen Frieden". 2010 kom Lena Meyer-Landrut och vann tävlingen igen, till allas stora häpnad. Ung, originell och egen stod hon för det nya Tyskland, det land vi sett inte bara ta sig igenom utan även leda Europa under finansiell kris. Å förlåt, nu måste jag bara på ett sidospår få in Angela Merkel, världens mäktigaste kvinna, tyska. Ja ni ser: Tyskland är liksom störst på allt just nu. Det skulle kunna ingjuta rädsla, men vem kan bli rädd för en nation som helst tittar på fotboll eller sjunger harmlös schlager? "Ein bisschen Frieden, ein bisschen Sonne für diese Erde auf der wir wohnen..."

15. En svensk mammas vardag – del 15

”Allting har en ände, men korven den har två”, som det heter i folkmun. O, djup av livsvisdom! Efter snart två år i Kappeln kommer vi att flytta vidare från Schleswig till Holstein, från danska Tyskland till tyska Tyskland. Det känns som om dessa två år har gått snabbt. På något sätt har jag gjort mycket av det nya till mitt. Barnen går bara halva dagar i skolan - ja, vad skulle de annars göra? Folk hälsar med ”moin, moin”? Ja, vad skulle de säga, ”Guten Tag”? Skrivs varenda längre mening med kommatecken och verbet sist? Ja, och? Och så vidare och så vidare.

Jag funderar mycket över nationell identitet. Att jag själv är en svensk cross-over skapelse, ungefär som danserna runt midsommarstången, förstår jag. Att mina barn är nästan helt tyska kommer jag med tiden att förstå och acceptera. Sonen har redan levt ungefär halva livet (småbarnstiden) i Sverige och halva i Tyskland. Han tycker inte alls om Astrid Lindgren, har inget till övers för Emil i Lönneberga som han ö.h.t. inte verkar förstå. Dottern tyckte i alla fall om Pippi Långstrump. Hon är idag perfekt tvåspråkig, men när jag ber henne räkna upp tjugo företeelser i naturen säger hon ”Pflanzen, Bäume...” Först när idéerna tryter pratar hon svenska. Jag får allt oftare påminna barnen: ”prata svenska med mig”. Det räcker inte att de förstår allt, jag vill att det är deras aktiva språk. Liksom min make fick arbeta med barnens främmande språk i Sverige, med filmer, resor, högläsning, får jag ingenting gratis här vad gäller mitt modersmål. Samtidigt kämpar jag ännu med tyskan, som visserligen fungerar ganska bra, men som ännu inte FLYTER. Jag undrar om tyska språket någonsin kan flyta, med alla sina grammatiska konstruktioner och konsonantljud som hela tiden stoppar upp allt.

Jag läser fullständigt fascinerad om olika tyska minoriteter i Europa och ute i världen. Tyskar har levt i många hundra år i andra länder och alltid pratat tyska. Jag tänker på den stora gruppen Rysslandstyskar, minst en million människor, som sedan 1700-talet bevarat sin egen identitet, under kommunism, folkomflyttningar och umbäranden. På tyskarna i hela östra Europa, från Baltikum till Balkan, som minst sedan medeltiden funnits i dagens olika nationalstater och har bevarat sin tyska kultur. Det finns stora grupper tyskar i nord- och sydamerika, i Afrika, i Australien. Jag ska erkänna att jag inte visste att det fanns 75 000 tyskar i Belgien, i ett område som för bara hundra år sedan tillhörde Tyskland.

Här i Schleswig är det mycket intressant att läsa om och uppleva den danska minoriteten. Vad gäller rättigheter tycker jag de har kommit långt, med skolor, församlingar, politiskt parti. Den danska känslan är stark. Vilken identitet har minoriteten här? Är man dansk i Tyskland eller tysk med dansk bakgrund eller helt enkelt en ”sydschleswiger”? Vilken status har minoriteten i moderlandets ögon?

Jag fortsätter att läsa om svenska minoriteter. Själva uttrycket betyder inte detsamma som för tyska och danska dito. Den enda jämförbara gruppen skulle i så fall vara finlandssvenskarna längs finska syd- och västkusten, en grupp som i moderna svenskars ögon

är finländare. I Sverige känner man ingen nationell stolthet över t.ex. Tove Jansson, Muminrollets skapare. Den svenska identiteten hänger på ett otäckt sätt starkt ihop med fosterjorden, de territoriala gränserna. Försvenskningen av danskarna 1658 var hård och mycket brutal. De flesta skåningar skulle idag identifiera sig som just skåningar och svenskar. T.o.m. de som idag har danska föräldrar verkar skyla över sin bakgrund, det är inget som framhålls. Sverige har också behandlat andra minoritetsgrupper ovärdigt, med samerna som det mest kända exemplet. Idag har även tornedalingar, romer, judar och sverigefinnar minoritetsstatus och deras rättigheter förtydligades i en lag så sent som 2009, efter påtryckningar från EU.

Helt i enlighet med detta är utlandssvenskarna en bortglömd grupp. Den svenska utvandringen är ett sent påkommet fenomen, med start på 1800-talet när svensken p.g.a. fattigdom sökte sig till USA. Där har idag mer än 4,2 miljoner människor svenska rötter, något de ofta med stolthet framhåller, men det talas det mycket sällan om i Sverige. I Spanien bor det idag 65 000 utlandssvenskar, men om det knystas inte ett ljud. Tvärtom får t.ex. Svenska kyrkan i Fuengirola allt mindre resurser och överlever med hjälp av aktiva pensionärer och gratisarbetare. 2011 bodde ca 550 000 svenskar utomlands, en siffra som motsvarar Göteborgs befolkning, Sveriges andra största stad (i Tyskland bor ca 17 000 svenskar). En mycket stor del återvänder dock till Sverige igen, ca två tredjedelar. Efter 25 år utomlands återvänder ca 40%. Svenskar lär samtidigt vara, tillsammans med holländare, den nationella grupp som snabbast anpassar sig till det nya landet. Integration eller assimilering? Visst är Sveriges befolkning liten, men danskarna är ju ännu färre! Hänger det ihop med vänsteridéer om att nationalism är fult? Eller med att svenskar alltid så förtvivlat gärna vill vara moderna och nytänkande? Eller så kollektivt bundna, vill aldrig sticka av från majoriteten? Eller är det den gamla hunsade torparen i svensken som kommer fram, en "du-ska-inte-tro-att-du-är-nåt"-mentalitet?

Hur kan man vara svensk om man inte bor i Sverige? Är det ö.h.t. en viktig fråga? Jag vet inte. Min och barnens förtydning pågår hela tiden, varje dag, och det är också berikande. Varför läser jag svenska nyheter på mobilen varje dag? Eller på Facebook om vad mina svenska vänner gör just nu? Hur länge kommer jag att göra det? När kommer min dagbok att skrivas på tyska? Förmodligen om bara några år. Och jag kommer då att på sommarlovet tvinga mina motsträviga tonåriga barn till Astrid Lindgrens värld och jag kommer besviket att säga "så här var det inte alls när jag var liten".

Nu ska vi flytta. Igen. Det är bara, som det finländska ordspråket säger, att bryta ihop och gå vidare.